BOSHLANG‘ICH SINF ONATILI DARSLIGIDA KELTIRILGAN AUDIOMATN VA VIDEOMATNLARNING NUTQIY VA AQLIY SAVODXONLIKKA TA’SIRI

Farg‘ona viloyati Pedagogik mahorat markazi
Maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta’lim yo‘nalishlari
kafedrasi o‘qituvchisi Iroda Xalimjonova

Annotatsiya. Ushbu maqolada milliy o‘quv dasturi asosida ishlab chiqarilgan yangi darslikda berilgan matnlar va ularga mos audiomatn hamda videomaterillarni o‘quvchiga ta’siri haqida fikr yuritiladi. O‘quvchilarni mustaqil fikrlashga o‘rgatish, dunyoqarashini kengaytirish, ongini oshirishda ularga matnni o‘qib tushunish, tinglab tushunish bilan birgalikda tasavvurini kengaytirish maqsadida videomaterialni to‘g’ri tanlay bilish lozim.

Kalit so‘zlar: kreativ fikrlash, ijodkorlik, audimatn, videomatn, nutqiy savodxonlik, aqliy savodxonlik, nutq madaniyati.

Har bir mamlakatning taraqqiyoti, istiqboli, farovonligi, ma’naviy yuksalishi, jahonning eng rivojlangan davlatlar qatoridan o‘rin olishi - bilimli, yuqori intellektual salohiyatli, qalbiga va ongiga ezgu fazilatlarni mujassamlagan yoshlarga bog‘liq hisoblanib, har jihatdan yetuk va barkamol, Vatan taqdiri uchun sidqi dildan xizmat qiladigan, fidoyi, iymonli avlodni voyaga yetkazish, o‘qitishni sifatli va mazmun jihatdan yuqori pog‘onalarga olib chiqish avvalo o‘qituvchi va tarbiyachi murabbiylar zimmasiga sharafli va ayni paytda mas’uliyatli vazifani yuklaydi.

Inson tajribasining tarixan shakllangan mazmuni so‘z shaklda umum-lashtirilgan, uni bayon etish va o‘zlashtirish esa ushbu jarayonda nutqning ham ishtirok etishini nazarda tutadi. Nutq bolaga inson madaniyatining barcha yutuqlariga yo‘l ochadi. Umuman, shaxsning va barcha asosiy psixik jarayonlar (qabul qilish, fikrlash va boshq.)ning shakllanishi ham bolada nutqning rivojlanishi bilan bog‘liqdir. Bolaning psixik jihatdan shakllanishida nutqning alohida o‘rin tutishi uning turli bosqichlarda rivojlanishiga yordam beruvchi shart-sharoitlar va

omillarni bilishni juda muhim qilib qo‘yadi.Nutqning rivojlanishi bilan harakatlanuvchi kuchlar haqidagi masala shiddat bilan sakrash tarzida ro‘y berishi tufayli ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Boshlang‘ich sinf ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida o‘quvchilarning yuqori darajada aqliy va nutqiy rivojlanishini, ularning til qobiliyatlari shakllanishini ta’minlash imkonini beruvchi usullarni tashkil etishning maqbul shaklini izlash, nazariy va amaliy tadqiqotlarda bunday o‘quvning mazmuni va shakllari haqidagi masalalar hal etish yuzasidan yangicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilmoqda. Berilgan imkoniyatlardan samarali foydalanish, berilayotgan ta’lim sifati natijadorligini ta’minlash zamonaviy o‘qituvchidan katta pedagogik mahorat, yuqori kompetentlik va ijodkorlikni talab etadi.

Nutq o‘stirish mashg‘ulotlarida, ayniqsa, bolalarning badiiy asarlarni o‘qib, hikoya qilib berishlariga katta ahamiyat beriladi. Badiiy asarlarni qayta hikoya qilib berishga o‘rgatish va ularni sahnalashtirish, she'rni yod oldirish o‘qituvchiga katta mahorat va mas'uliyat yuklaydi. Muallif tomonidan badiiy asar mazmuni qanchalik yorqin ifodalangan bo‘lsa, unda ishtirok etuvchilarning nutqlari (gaplari) bolalarga ifodali, mazmunli yetkazilsa, u bolalarni hayajonlantiradi, his-tuyg‘ularining rivojlanishiga, asar qahramonlari bilan bo‘ladigan voqealarning uzoq esda saqlanishiga, lug‘atining boyishiga hamda nutqining grammatik jihatdan to‘g‘ri shakllanib borishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Bolalalar matnni o‘qisa tushunish darajasi yetarli darajada bo‘lmaydi. Asarda berilgan qahramonnig, kulminatsion voqealarni chuqurroq o‘rganishi uchun albatta ularni audiomatnini eshitib va unga oid videomatnni ko‘rsa, bola bemalol qahramonning salbiy va ijobiy hislatlarini xarakterlab beradilar. Ular ko‘rgan hamda eshitgan voqealariga taqlid qilib ularni ovozini o‘xshatishga harakat qiladilar. Boshlang‘ich ta’limda – o‘quvchilarning savodxonligini ta’minlash, og‘zaki va yozma nutqida adabiy nutq me’yorlariga rioya qilishni shakllantirishdan iborat.

Yangi darslik uchun tanlangan matnlar va she’rlar bolaning ijtimoiy hayotga kirishib keta oladigan, ham badiiy, ham informativ, ham ilmiy-ommabop uslubdagi

matnlardan iborat. Bundan tashqari tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirish uchun har bir mavzuga topshiriqlar ishlab chiqilgan.

O‘quvchilar berilgan matnlarni o‘qib, audiomatnlarni tinglab tushunish orqali, og’zaki va yozma nutq malakalarini rivojlantirish maqsadida ularning har biriga alohida e’tibor qaratilgan. Video va audiomateriallar orqali yozma ko‘nikma bilan birgalikda og‘zaki nutqni rivojlantirish ko‘zda tutiladi. Videomateral tilning qanday vaziyatda qo‘llanayotgani haqida to‘liq tasavvur bersa, audiomateral ularning ohangini yaxshi o‘zlashtirishga, ularning turli o‘zgarishlar qanday ma’no anglatishni tushunishga yordam beradi. O‘qituvchi berilgan matnlarga mos videomaterial bilan darsni shakllantirsa, o‘quvchilar uchun yanada maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Quyida 2-sinf darsligidagi ayrim matnlarga berilgan audimatnga mos videomateriallarni QR kodini ko‘rsatib o‘tamiz. Bu orqali o‘quvchilar darsda o‘rganganlarini uyida ham berilgan havola yordamida mustahkamlash imkoniga ega bo‘ladi.

T/r	Mavzu	QR kod
1	Oshxonamiz ramzi	
2	Sharikning tug’ilgan kuni	
3	Hashar-elga yarashar	
4	Qo‘ng’ir ayiq	
5	Eng katta oltin koni	

6	Ko‘chmanchi qushlar	
7	O‘zbek hunarmandlari	

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g’risidagi PF-5712-son.
2. "Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842 March 2022 / Volume 3 Issue 3. 535-bet
3. Ona tili va o‘qish savodxonligi [Matn]: 2-sinf o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma / I. Azimova [va boshq.]. – Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2021
4. Ona tili va o‘qish savodxonligi. 1-qism [Matn]: darslik 2-sinf uchun / K. Mavlonova [va boshq.]. – Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2021. – 120 b.
5.https://cyberleninka.ru/article/n/boshlang’ich sinf o‘qish darslarida o‘quvchilar nutqini o‘stirish-metodikasi/viewer